

TRACTATUS TERTIUS.

40

Et responder Deum posse illam mouere objective & effectivè, interius eam inclinando, sibique secundo loco in contrarium obicit: *Dens non potest facere quod contradictoria sint simul vera: hoc autem sequeretur, si voluntatem moveret; nam voluntatem moveri est ex se moveri, & non ab alio: Ergo Dens non potest movere voluntatem.* Ecce illud idem argumentum quod nobis objicunt Adversarij, cui sic responder: *Ad secundum dicendum quod moveri voluntarie est moveri ex se, id est à principio intrinseco: Sed illud principum intrinsecum potest esse ab alio principio extrinseco, & sic moveri ex se, non repugnat ei quod moveatur ab alio.* Idem docet quæst. 3. de malo artic. 2 ad 4. his verbis: *Cum liberum arbitrium mouet se ipsum, non excluditur quod ab alio moveatur a quo habet hoc ipsum.* quod se ipsum mouet. Non ergo repugnat quod liberum arbitrium à Deo tanquam à prima causa & primo moveatur, & nihilominus quod ut causa secunda, & ut secundum movens, se ipsum moveat ac determinet. Sicut nulla est implicatio, quod generatio plantæ sit simul à sole, vel cælo, ut primo generante, & alterante, & à terra, tanquam à secundo generante illi subordinato. Imò cùm in moventibus per se subordinatis secundum non se moveat nisi motum à priori, & voluntas in agendo & movendo, Deo ut primæ causæ, & primo moventi, per se subordinetur, omnino repugnat quod voluntas seipsum moveat, quin prius natura à Deo moveatur, subindeque præmoveatur, quia ut ait Aristoteles 4. metaph. textu 23. *Movens natura prius est moto.* Vel ut loquitur D. Thomas 3. contra Gent. cap. 149. *Motio moventis præedit motum mobilis ratione & causa.* Id est prioritate rationis & causalitatis. Rectè ergo ac sapienter ait Henricus, celebris Theologus Societatis, qui fuit Magister Suarisi, lib. de fine hominis cap. 6. *Non tam difficile est intelligere, ut quidam putant, quod salvo usu nostra libera cooperatio, Deus temperans vim sui concursus, efficaciter auxilio moveat, tum physicæ ex parte potentie, tum moraliter ex parte objecti.*

32. Alia argumenta Adversariorum, que procedunt, vel ex lesione humanae libertatis, vel ex violatione divinae sanctitatis, soluta sunt in tractatu de voluntate Dei cap. 4. §. 4. & 5. explicando concordiam decreti prædeterminantis, & physice prædeterminationis, cum libertate humana, & sanctitate divina. Unde ad hunc locum Lectorem remitterimus, ne eadem inutiliter hic reperamus.

Solum hinc referam egregium discursum Patris Thomæ Lemos, tract. de natura contingentis cap. 7. ad finem, ubi probat præmotionem physicam non tollere libertatem, imò libertatem non posse efficaciter tolli, quam negando' talem præmotionem. Sic ergo discurrit: Nulla potentia creatræ, licet perfectissima, exit in actum sine priori Dei motione: Ergo qui negant hanc priorem Dei motionem, hoc dicunt quod liberum arbitrium nunquam exhibet in actu, Ergo ipsi sunt, qui totaliter libertatem creatam de medio auferunt, negando id si ne quo liberum arbitrium nunquam se libere movebit. Primum Antecedens ex quo cetera aperte deducuntur, est expressa sententia S. Thomæ 1. 2. qu. 109. art. 1. in corp. ubi sic ait: *Quantumcumque natura aliqua corporalis vel spiritualis ponatur perfecta, non potest in suum actu procedere, nisi moveatur a Deo.* Et constat ex illo notissimo Philosophiæ principio,

Secunda causa mora movet: Si ergo non moveatur à prima, non mouet nec operatur. Unde sicut qui ab horologio illam universalem, & magistralē rotam ceteras moventem auferret, omnes alias cessare faceret & immotas redderet: Ita qui primam illam universalem & magistralē divinam motionem, moventem creatum arbitrium de medio tollunt, ipso facto creatum arbitrium, immotum ad suas operationes liberas constituant. Nulla ergo alia efficacior via arbitrij nostri libertas tolli & negari potest, quam ipsum constituendo primam radicem libertatis suæ: si enim liberum arbitrium creatum, prima radix est libertatis suæ, ergo est primum se se determinans, ergo non est secundum liberum, ergo nostra totaliter negatur libertas, quæ essentialiter secunda libertas est, nec potest esse prima.

Et rursus idem Author Tract. 3. de divinis predefinitionibus cap. 14. hac scribit: Profecto efficacius nostra negari libertas non potest, quam dum illi ea conceduntur quæ ipsi repugnant. Cum ergo libertas nostra sit secunda causa libera essentialiter, si ab ipsa auferatur quod secundum liberum sit ipsam constitudo liberum primum, quod sibi repugnat, manifeste ejus auferatur libertas, nedum actualis, ut jam diximus, sed essentialis & potentialis, quia talis ei tribuitur libertas quæ ejus essentia & definitioni repugnat; illius enim essentia est quod sit secundum liberum, & illius definitio, quod non primò, sed secundo, & dependenter ab alio se moveare debet. Cum ergo hoc ab illa auferatur, sua essentia & definitio ab illa tollitur, & omnis ejus libertas negatur. Quod sic amplius ostendit potest. Ceterum est quod datur primum liberum, & quod datur secundum liberum, re ipsa à parte rei; & etiam quod per rationem abstractum liberum, ut sic, à primo & secundo, quod analogie de utroque dicitur; sicut datur primum ens, & secundum ens, & ens ut sic, prædicto modo ab utroque analogie abstractum. Rursus manifestum est quod tria ista libera suas habent proprias rationes & definitiones. Definitio liberi ut sic abstracti est, quod possit hoc vel illud velle, si contrarijs credamus. Igitur definitio primi liberi erit, quod primò potest velle hoc vel illud; parique ratione definitio secundi liberi erit, quod secundò & non primò possit velle hoc vel illud. Ergo cùm creatum arbitrium sit essentialiter secundum liberum, ejus definitio erit quod secundò possit velle hoc vel illud. Cùm ergo hoc ei denegatur, constitutio quod non secundariò se moveat, sed primò, constat quod ejus definitio negatur, & essentia destruitur. Unde cùm nos defendamus quod creatum arbitrium non primò & independenter ab alio se habeat mouere, sed secundariò, & cum essentiali dependentia à priori, nostram liberratem & illius essentiam defendimus atque definitionem. Cùm autem per oppositum isti Autores negent ipsum moveri secundariò & dependenter à primò, contentantque ipsum primò se mouere, constat quod ipsi sunt qui illius negant libertatem, negantes illius essentiam & definitionem. Unde cùm opponunt, quod si nostrum arbitrium moveatur ab efficaci voluntate Dei, vel ab illius prædictione seu causalitate, laeditur ejus libertas (quod argumentum semper in ore versant), nihil

DE ACTIBUS HUMANIS.

41

, nihil aliud dicunt, si attendere velint, quam quod negatur arbitrij libertas, ex eo quod ejus definitio assignatur, quo nihil potest opponi, impossibilis, nihil absurdius.

Prætermittendus etiam non est aliis discursus, subtilis ac egtegius, quo idem Author Tract. 3. quo examinatur scientia media, cap. 18. retorquet argumentum illud de lesione libertatis, quod est veluti Adversariorum Achylles, in ipsis, & ostendit gratiam & motionem congruam, quam illi communiter docent, esse libertati infensam, & ex ea sequi libertatis excidium. Sie ergo format argumentum, quod planè convincens appellat. Locus, tempus, & humorum temperamentum, planè res merè naturales sunt; Ergo si positum sub illis infallibiliter consentiet arbitrium, naturalem connexionem habet arbitrij infallibilis consensus cum illis: Ergo illæ res naturales determinant arbitrium ad sic infallibiliter consentiendum; siquidem positis illis ita infallibiliter consentiet, quod fieri non potest quod dissentiat: Ergo tale temperamentum infallibiliter inclinabit seu determinabit arbitrium ad consensum: Ergo à forma merè naturali & antecedenti determinabitur ad consentiendum: Ergo non remanet liber consensus. Consequens ista ultima manifesta est, quia arbitrium tractum infallibiliter à formam merè naturali, & antecedente ut consentiat, naturaliter à tali naturali forma determinatur ad consensum, & sic liberè non consentit. Unde optimè Lovaniensem doctissimam Scholam insulit, quod si cum illo naturali tempore infallibilem connexionem habet consensus arbitrij, quod ille consensus liberè non fiat. Quomodo enim salvatur arbitrij libertas, si posito tempore merè naturali antecedente & trahente efficaciter arbitrium, fieri non potest quod arbitrium dissentiat, sed infallibile est quod consentiat: Procul dubio ita infallibilitas in consentiendo, ab illa forma merè naturali & determinata ad unum provenit, unde libertas in cōsentiendo non erit.

Potest hoc ostendi ratione simili. Si enim potira passione appetitus sensitivi, antecedente liberum voluntatis consensum, fieri non posset, quod arbitrium dissentiret, sed infallibile esset quod cōsentiret, illa passio nō subderetur impatio rationis, nec libertati voluntatis, sed è contraria subderet voluntate, & ex necessitate ad consensum determinaret; unde libertatem à voluntate auferret, ut in hoc casu Theologi omnes sine contradictione fatentur. Pari ergo ratione, si posito naturali humorum tempore, antecedente consensum voluntatis, fieri non potest quod voluntas dissentiat, sed infallibiliter consentiet tali naturali tempore, ex necessitate determinabit voluntas ad consensum, & sine libertate consentiet. Pater consequentia ratione prorsus eadem. Quis enim ignorat idem omnino esse judicium de passione in illo casu, & de naturali tempore in isto, cùm utrumque sit forma vel qualitas, vel quid merè naturale, determinatum ad unum, & efficaciter trahens secundum voluntatem, ita quod fieri non potest, quod voluntas illi dissentiat? Mirum est placere quod prædeterminationem provenientem à divina voluntate, quæ vult hominem infallibiliter & liberè consentire, & ad id applicante causas liberas, tam acriter isti Autores

i. Ut clare percipiatur quid sit fruitio, sive ita quo essentialiter consistat, observandum est ad frumentum aliquam re hac tria esse necessaria: amare, possidere, & gaudere, seu delectari: nam si quis amat, & nullo modo possider, desiderat, sed non fruitur re quam diligit. Similiter qui

CAPUT III.

De fruitione.

Part II.

TRACTATUS TERTIUS.

amat & possidet aliquid, & de ejus possessione non delectatur, illo non frui, ut constat in eo qui sumit potionem amaram quam desiderat, illa enim frui non dicitur, quia ex ejus sumptione nullam percipit delectationem. Quæritur ergo, in quoniam ex his tribus formaliter & essentialiter consistit fructus? Pro resolutione.

1. Dico breviter, fructum propriè nec esse possessionem seu consecutionem objecti concipi, neque ejus amorem, sed delectationem ex amore & præfentia rei amatae causatum.

Probatur ratione quam insinuat D. Thomas h̄c quæst. 11. artic. 1. fructus derivatur à fructu, quia sicut fructus est id quod ab arbore ultimum expectatur, & cum quadam dulcedine & delectatione percipitur; ita fructus est quid ultimum quod in re expectamus, & quod cum quadam suavitate percipimus: hæc autem apprime delectationi convenient, & potiori jure quam cuicunque alteri actusnam delectatio est ultimum quod in re expectamus, prius siquidem est, quod rem amemus ac desideremus, postea quod illam consequamus, & tandem in ejus possessione quiescamus ac delectemur. Ipsa etiam quies seu delectatio semper habet dulcedinem seu suavitatem adiunctam, non verò amor & possessio: Ergo fructus consistit formaliter in delectatione, non verò in amore, vel consecutione. Unde quando August. 1. de doctrina Christ. cap. 4. ait quod frui est amore inharere alicui rei propter seipsum, loquitur in sensu causalī, non formalī; amor enim est causa delectationis, in qua fructus formaliter consistit.

2. Ex his colligitur primò, perfectam fruitionem esse solum de ultimo fine; nam ultimum simplicer ab homine expectatum est finis ultimus, qui totaliter satiat, & quietat appetitum: quia tamen finis intermedius est delectabilis ex se, & terminat motum voluntatis, sub hac ratione aliquam terminat fruitionem & quietem voluntatis.

3. Colligitur secundò quod quia finis ultimus potest duobus modis possideri, scilicet perfectè in re ipsa, & imperfectè in spe, duplex potest dari illius fructus, una perfecta quæ habetur in patria de Deo clara visu; alia imperfecta quæ habetur h̄c in via de Deo, per spem & amorem imperfectè posse, de qua dicit Apostolus ad Roman. 13. Spe gaudentes. Illæ autem species differunt, cùm una feratur ad bonum fide cognitum, & speratum, ac nondum habitum, & elicatur à virtute spei: altera ad bonum præsens, posse, & cognitum visione intuitiva, & elicatur in patria ab habitu charitatis.

CAPUT IV.

De Intentione.

1. Intentio est formaliter actus voluntatis, licet præsupponat actum intellectus, ut docet D. Thomas h̄c qu. 12. artic. 1. & probat ratione ex nominis ethymologia desumpta. Intendere enim, ut nomen sonat, est in finem tendere: est autem proprium voluntati tendere in finem: tum quia voluntas fertur in res secundum quod sunt in seipso à parte rei, & ita propriè quasi extra seipso ad illas tendit; intellectus verò fertur in res, prout sunt in seipso, ratione specierum intelligibilium, unde potius eas ad se trahit, quam tendat ad illas: tum etiam quia tendere in finem,

primò & principaliter est illius potentia, quæ se ipsum & omnes alias movet in finem, quod convenit soli voluntati: Ergo intentio formaliter loquendo est actus voluntatis.

2. Quod verò præsupponat actum intellectus patet, quia cùm nihil sit volitum, quin præcognitum, voluntas non tendit in finem per media obtinendum, nisi intellectus prius illi proponat finem in ordine ad media, eorumque proportionem cum fine. Et ratione hujus actus præsuppositi, intentio nomine oculi, vel luminis in Scriptura designatur, ut notat D. Thomas artic. citato ad 1. his verbis: *Intentio nominatur oculus metaphorice, non quia ad cognitionem pertinet, sed quia cognitionem præsupponit, per quam proponitur voluntati finis ad quem movet, sicut oculo prævidemus quid tendere corporaliter debemus.* Unde egregie Gilbertus in Cantica: *Si plures habes oculos, sagittantis exemplo, omnes alios claudae, hoc uno utaris quo dilectum valeas inteneri.*

3. Objectum formale intentionis est finis, tam ultimus, quam non ultimus, ut per media obtinendus. Patet tum ex communi Philosophorum moralium & Theologorum sententia, illi enim ponunt in voluntate actum intentionis circa particulares fines, ut circa sanitatem acquirendam, peregrinationem faciendam, aut quid simile; tum etiam ex differentia quæ reperitur inter intentionem, & fruitionem. Nam ut observat D. Thomas h̄c artic. 2. ad 3. intentio se habet ad finem per modum cuiusdam motus & tendentia: motus autem & tendentia nedium versantur circa finem seu terminum ultimum, sed etiam circa proximum & intermedium. Fruitus verò versatur circa finem per modum quietis, quæ non est nisi quando cessat motus: motus autem non cessat, nisi acquisto ultimo termino. Unde licet vera & perfecta fructus non sit nisi de ultimo fine, qui est ultimum simpliciter ab homine expectatum, intentio tamen non solum est de ultimo fine, sed etiam de finibus particularibus & intermedij.

4. Quod verò objectum formale intentionis sit finis, ut per media obtinendus, patet ex discrimine quod inter intentionem, simplicem voluntatem, & fruitionem versatur; simplex enim voluntio respicit finem, ut absolutè in se bonum; intentio, ut est ratio volendi media, & quatenus est assequibilis per illa; fructus verò illum respicit, ut delectabilem & quietativum appetitus. Unde licet hi tres actus circa finem versentur, & habeant idem objectum materiale, distinguuntur tamen species, quia illud respiciunt sub diversa ratione formaliter jam explicata; & se habent ut in lapide appetere centrum, tendere actualiter ad centrum, & quiescere in centro, quæ, ut constat, sunt essentialiter distincta.

5. De hoc actu eleganter differunt SS. Pares, præsertim Gregorius, & Bernardus: ille enim explicans illud Job 38. Super quos bæs illius solidat, sic ait: *Bæs uniuscujusque anime sunt intentiones sua, nam sicut fabrica columnis, columna autem basibus innititur, ita vita nostra in virtutibus, virutes vero in intima intentione subsistunt.* Iste verò in hæc verba Canticorum: *Pulchra sunt genitæ sicut turritis, hæc scribit; Duo quadam in intentione (quam faciem anime esse diximus) necessaria requiruntur, res, & causa, id est quid intendit, & propter quid.* Ex his sane duobus vel decor vel deformitas indicatur: *Vt anima, qua ambo ista recta, arque pudica habuerit, illi meritò veraciterque dicatur: pulchra sunt genitæ tua sicut turritis.* Quia verò

altero

DE ACTIBUS HUMANIS.

43

altero horum caruerit, non potuerit dici de ea, quod pulchra sunt genitæ ejus sicut turritis, propter eam quæ ex parte erit deformitatem.

CAPUT V.

De consilio & consensu.

1. Antequam de electione differamus duo actus, qui ad illam prærequiruntur, explicandi sunt. Primus dicitur consilium, quod duos actus intellectus includit, inquisitionem scilicet mediorum quæ juvare possunt ad obtinendum finem, & judicium de illorum bonitate & convenientia: primum se habet ut via, secundum ut terminus, nam per inquisitionem rationis pervenimus ad judicium de medijs convenientibus. Unde Caïetanus h̄c qu. 14. artic. 1. ait: *Consilium significat inquisitionem completam, id est usque ad judicium inclusivè.* Pater hoc in consilio communis plurium, nam si multiplicatis difficultatibus, non pervenitur ad judicium, seu de liberationem, vel sententiam, sed ipsa in aliud diem vel horam differunt, communiter omnes sentiunt & dicunt, consilium non esse completem.

2. Consilium ergo, ut reperitur in hominibus, est inquisitione & judicium rationis practica, circa media a nobis apponenda, quando res est dubia, & momenti alicuius. In qua definitione, seu descriptione, inquisitione & judicium est genus, quia in homine non reperitur judicium de bonitate & convenientia mediorum, absque prævia inquisitione. Additur rationis practica, quia inquisitiones & judicia intellectus speculativi, ut mathematica consultationes & demonstrationes, consilia non sunt, ut ait Aristoteles 3. Ethic. cap. 3. Subditur circa media, quia consilium non est de fine, sed solum de his quæ sunt ad finem; cum enim sit quidam discursus intellectus practici, sicut discursus non est de principijs, sed de conclusionibus; ita nec consilium de fine, qui se habet ut primum principium in agibilibus, sed solum de medijs, quæ ad ejus affectionem conducunt. Unde Aristoteles 3. Ethic. cap. 5. *Consultamus (inquit) non de fine, sed de his quæ ad finem tendunt, nam neque medicus an sanare, neque orator an persuadere, neque politicus an bonis legibus civitatem temperare debeat, neque ex alijs quispian de fine consultat: sed omnes cum finem quendam statuerint, quomodo, aut per quæ eum consequi possint, deliberant.* Deinde dicitur, *a nobis apponenda*, quia consilium est solum circa ea quæ à nobis aguntur, seu quæ curæ & dominio nostro subiecta sunt: Galli enim v.g. non consulunt quomodo Indi vivere vel negotiari debeant. Tandem ponitur, *quando res est dubia, vel momenti alicuius*, quia ea quæ sunt certa & determinata in aliqua arte vel disciplina, sub consilio non cadunt. Vanè enim (inquit Philosophus ubi supra) considereret Grammaticus, quomodo formandi sunt litterarum characteres, & Geometra quomodo describendum sit trigonum, quomodo circulus; hæc quippe eodem modo fiunt, & in arte determinata sunt. Sic Moyses Exodi 25. non consilium artifices peritos, quomodo fabricaverunt Tabernaculum, quia jam id determinaverat Deus. Similiter etiam de rebus parvis non est consultatio, nam de illis vir prudens non est sollicitus, quia parvum refert quod sic vel aliter agantur, aut contingat, unde dicitur quod de minimis non curas Prætor.

3. Dixi autem consilium, prout reperitur in hominibus, esse inquisitionem & judicium; nam sicut scientia reperitur in Deo sine discursu, ita & consilium ab illa in inquisitione; quia inquisitio supponit ignorantiam, vel dubitationem, quæ non habent locum in Deo. Unde consilium attribuitur Deo, quantum ad certitudinem scientia vel judicij, quæ in nobis provenit ex inquisitione consilij, non verò quantum ad consultationem vel inquisitionem mediiorum, ut docet D. Thomas h̄c quæst. 14. artic. 1. ad 2. & 1. p. quæst. 22. art. 1. ad 1. ubi ait: *Ipsa ratio rerum agendarum consilium in Deo dicitur, non propter inquisitionem, sed propter certitudinem cognitionis, ad quam consiliantes inquirendo pervenient.*

In Angelis verò in quibus potest esse nescientia, potest etiam esse inquisitio, licet sine discursu. Unde Dionysius 7. cap. cœlestis hierarchia introducit Angelos quæstionem facientes ad Jesum de suscepcta pro nobis carnis opere, juxta illud Isaiae 63. *Quis est iste qui venit de Edom in lînis vestibus de Bostrâ iste est formosus in folla sua.* Et Psalm. 23. *Quis est iste rex gloria?* Quare in Angelis consilium de supernaturalibus, quorum habent nescientiam, non solum judicium, sed etiam inquisitionem potest includere, quia de illis dubitare possunt.

4. Consilij inquisitionem & judicium sequitur consensus voluntatis, approbans media proposita, eaque acceptans tanquam utilia & conductientia ad finem prætentum. Dubitant aliqui, an talis actus sit ab electione distinctus? Cui difficultati respondet breviter cum S. Thoma h̄c quæst. 15. artic. 3. ad 3. quod cum voluntas per consensum fertur ad plura media, tunc talis consensus est actus realiter ab electione distinctus; nam tunc consensus prior est electione, cum prius plura illa media placeant, & deinde ex illis unum eligatur. Cum autem voluntas fertur in unicum medium, tunc consensus non distinguitur ab electione, quæ tunc non est determinativa alicuius medij inter plura; sed idem actus est consensus, prout complacet in medio proposito, & electio, prout prefert illud alijs quæ non placent. Unde S. Doctor loco citato: *Si inveniatur unum solum quod placeat, non differentre consensus & electio, sed ratione tantum, ut consensus dicatur secundum quod placet ad agendum, electio autem secundum quod prefertur his quæ non placent.* Quare tunc consensus non antecedit electionem, sed in ea intimè imbibitur, nec regulatur per aliud judicium, quam per sententiam quæ intellectus practice judicat, medium illud unicum necessariò esse eligendum, ut finis obtineatur.

CAPUT VI.

De electione mediiorum.

1. Lectio est actus voluntatis circa media, quæ quorum unum acceptat præ alio, in ordine ad finem. Dicitur actus voluntatis, quia licet præsupponat actum rationis quo media intet se & in ordine ad finem intentum comparantur, & judicatur quodnam utilius sit; quapropter ab Aristotele 3. Ethic. cap. 2. *electio appetitus præ consiliati appellatur, id est objecti per consilium propositi, & per rationem deliberati; tamen est elicitivè & substantialiter à voluntate.* Tum quia objectum

D 4

electionis